

The Effects of the Annexation of Crimea to Russia and the Russia-Ukrainian War on Maritime Jurisdiction Areas

Kırım'ın Rusya'ya İlhakının ve Rusya-Ukrayna Savaşının Deniz Yetki Alanları Üzerine Etkileri

Türk Denizcilik ve Deniz Bilimleri Dergisi

Cilt: 9 Sayı: 1 (2023) 1-9

İsmet BALIK^{1*} 

¹ Akdeniz Üniversitesi, Kemer Denizcilik Fakültesi, Antalya

ABSTRACT

With this research, the annexation of Crimea to Russia and the effects of the Russia-Ukraine war on the maritime jurisdiction areas were investigated. For this purpose, firstly, the reasons for the tension between Russia and Ukraine were determined. Secondly, the maritime jurisdiction areas of Russia and Ukraine, which changed de facto with the annexation of Crimea, were examined. Thirdly, the possible effects of the ongoing Russia-Ukraine war on the maritime jurisdiction areas are emphasized. With the disintegration of the Soviet Union, the length of Russia's coastline decreased to 421 km in the Black Sea and approximately 400 km in the Sea of Azov. After the annexation of Crimea, both the coastline and the EEZ (Exclusive Economic Zone) of Russia have practically tripled. In addition, Russia's EEZ border in the west of the Black Sea merged with the Romanian EEZ border. Turkey-Ukraine EEZ border has also turned into a de facto Turkey-Russia EEZ border. With the annexation of Crimea, the control of the Kerch Strait, which was previously under the control of Russia in the east and Ukraine in the west, passed completely to Russia. When the ongoing war between the two countries is examined, it is understood that Russia attacked the coastal cities where the people of Russian origin live intensely and took these settlements under its control. This shows that Russia aims to further increase its coast to the Black Sea and the Sea of Azov and its maritime jurisdiction areas.

Keywords: Russia, Ukraine, Black Sea, Sea of Azov, Crimean Peninsula, Maritime jurisdiction

Article Info

Received: 08 June 2022

Revised: 18 July 2022

Accepted: 09 August 2022

* (corresponding author)
e-mail: ibalik@akdeniz.edu.tr

To cite this article: Balık, İ., (2023). The Effects of the Annexation of Crimea to Russia and the Russia-Ukrainian War on Maritime Jurisdiction Areas, *Turkish Journal of Maritime and Marine Science* 9(1): 1-9. doi: 10.52998/trjmms.1127897.

ÖZET

Bu araştırmayla, Kırım'ın Rusya'ya ilhakı ve Rusya-Ukrayna savaşının deniz yetki alanları üzerine etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla, ilk olarak Kırım'ın ilhakı sürecine giden yolda Rusya ile Ukrayna arasındaki gerilimin nedenleri belirlenmeye çalışılmıştır. İkinci olarak ise Kırım'ın ilhakının sonucu olarak Rusya ve Ukrayna deniz yetki alanlarında fiilen (*de facto*) meydana gelen değişiklikler incelenmiştir. Üçüncü olarak da halen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşının deniz yetki alanlarına olası etkileri üzerinde durulmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla Rusya'nın kıyı şeridi uzunluğu Karadeniz'de 421 km'ye, Azak Denizi'nde yaklaşık 400 km'ye düşmüştür. Kırım'ın ilhakından sonra ise Rusya'nın hem kıyı şeridi hem de MEB (Münhasır Ekonomik Bölge)'si fiili olarak yaklaşık üç katına çıkmıştır. Bunun yanı sıra Rusya'nın Karadeniz'in batısındaki MEB sınırı Romanya MEB sınırına dayanmıştır. Türkiye-Ukrayna MEB sınırı da fiilen Türkiye-Rusya MEB sınırına dönüşmüştür. Kırım'ın ilhakıyla daha önce doğusu Rusya'nın, batısı Ukrayna'nın kontrolünde olan Kerç Boğazı'nın kontrolü tamamen Rusya'ya geçmiştir. İki ülke arasında halen sürmekte olan savaş irdelendiğinde, Rusya'nın ağırlıklı olarak Rus kökenli halkın yoğun olarak yaşadığı kıyı kentlerine saldırıda bulunduğu ve bu yerleşim yerlerini kontrolü altına aldığı anlaşılmaktadır. Bu da, Rusya'nın Karadeniz'e ve Azak Denizi'ne olan kıyısını ve deniz yetki alanlarını daha da artırma amacında olduğunu göstermektedir.

Anahtar sözcükler: Rusya, Ukrayna, Karadeniz, Azak Denizi, Kırım Yarımadası, Deniz yetki alanı

1. GİRİŞ

Deniz yetki alanları, devletlerin egemenlik dâhil üzerlerinde sair hakları ve yetkileri kullandıkları deniz alanlarıdır (Demir, 2020). BMDHS (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi)'nde bu alanlar ve sınırları tanımlanmış, kıyı devletin bu alanlar üzerindeki egemenlik haklarının neler olduğu açıklanmıştır (Özkan, 1984). Deniz yetki alanlarından koy, körfez, liman, kapalı denizler, iç denizler gibi önemli deniz alanlarından oluşan esas hattın kara tarafında kalan iç sularda kıyı devletin tam bir egemenliği söz konusudur (Özkan, 1984; Demir, 2020). Kıyı devletin esas hattın itibaren 12 deniz miline kadar tespit etme hakkına sahip olduğu karasuları da kıyı devletin egemenliği altındadır. Bu egemenlik karasuları üzerindeki hava sahasını ve bu suların deniz yatağı ile toprak altını da kapsamaktadır (Özkan, 1984). Bir kıyı devletin karasularından yabancı gemilerin sadece zararsız geçiş hakkı bulunmaktadır. Karasularının ölçülmeye başlandığı esas hattın itibaren başlayan 200 deniz miline kadar varan ve karasuları dışında kalan su tabakası ile deniz yatağı ve onun toprak altında bulunan canlı ve cansız doğal kaynaklar üzerinde ekonomik

haklara sahip olduğu MEB (Münhasır Ekonomik Bölge) kıyı devletin önemli deniz yetki alanlarından (Özkan, 1984; Demir, 2020). Kıyı devletin, bu yetki alanında egemenlik hakkı canlı ve cansız doğal kaynaklardan yararlanmayla sınırlıdır. Bir diğer deniz yetki alanı ise kıta sahanlığıdır. Kıta sahanlığı, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşiğine kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye kadar olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir. Kıta sahanlığında araştırma yapmak ve buranın doğal kaynaklarını işletmek kıyı ülkesinin egemen haklarından (Özkan, 1984).

Devletlerin iç sular ve karasularındaki egemenlikleri, uluslararası hukuktan gelen bazı sınırlandırmalar hariç tamdır. Kıyı devletin kıta sahanlığı ve MEB'deki egemenlik hakları sınırlı (Demir, 2020) olsa da ekonomik ve güvenlik açısından vazgeçilmez niteliktedir. Denizlerdeki yetki alanlarının kaynağı kıyı ülkesinin sahip olduğu denize kıyısı olan kara ülkesidir. Dolayısıyla, kıyı devletin egemenlik hakkı elde edebileceği deniz yetki alanlarının büyüklüğünde

en belirleyici faktör kıyı uzunluğudur.

Karadeniz'e kıyısı bulunan Bulgaristan ve Romanya'nın Varşova Paktının dağıtılması sonrası 2004 yılında NATO'ya üye olmaları, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Gürcistan ve Ukrayna'nın da bağımsız birer devlet olmaları neticesinde Rusya'nın Karadeniz'e olan kıyısı Şoçi ile Novorossisk arasına sıkışmış ve Karadeniz'deki hakimiyeti sona ermiştir. Özellikle hem Karadeniz hem de Azak Denizi'ne küçümsenemeyecek uzunlukta kıyısı bulunan Kırım Yarımadası'nın Ukrayna'ya bağlanması Rusya açısından oldukça önemli bir kayıp olarak değerlendirilmektedir. Çünkü, Kırım Yarımadası'nın kaybı sadece toprak kaybı değildir. Aynı zamanda Kırım Yarımada'sının doğal hakkı olan deniz yetki alanları ve Kerç Boğazı'ndaki deniz trafiği kontrolünün kaybı anlamına da gelmektedir.

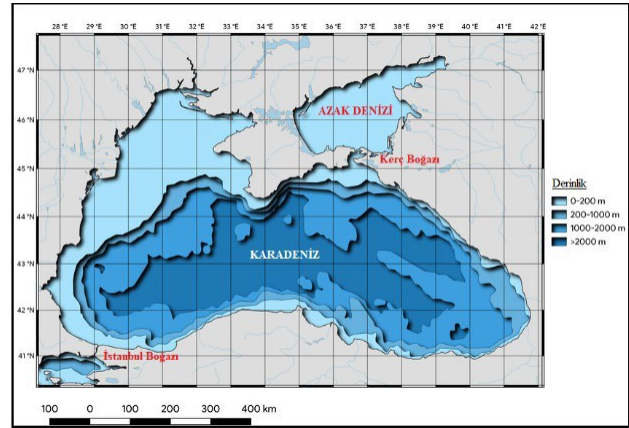
Araştırmamıza konu olan Kırım Yarımadası'na sahip olan devlet, adanın Karadeniz ve Azak Denizi'ndeki deniz yetki alanlarına da sahip olmaktadır. Karadeniz ve bölgedeki gücünü artırmak isteyen Rusya 2014 yılında Kırım Yarımadasını ilhak ederek hem Karadeniz'e olan kıyı uzunluğunu önemli ölçüde artırmış hem de daha önce Ukrayna'ya ait olan Karadeniz'deki deniz alanlarının çok önemli bir kısmını fiili olarak kontrolü altına almıştır. Ukrayna ise çok önemli toprak ve deniz yetki alanı kaybetmiştir. Rusya'nın, 24 Şubat 2022 tarihinde Ukrayna'nın Azak Denizi kıyıları ve Kırım Yarımadası'nın batısında kalan kıyı bölgelerine yapmış olduğu saldırılarla da Karadeniz'e olan kıyı şeridini ve Karadeniz'deki deniz yetki alanlarını büyütme ve Karadeniz'deki varlığını çok daha fazla hissettirme amacındadır. Bu araştırma ile Ukrayna'ya bağlı Kırım'ın Rusya'ya ilhakı ile Karadeniz'de fiili olarak (*de facto*) meydana gelen deniz yetki alanları değişiklikleri araştırılmış ve hâlen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşının bu iki ülkenin Karadeniz'deki deniz yetki alanları üzerine muhtemel etkileri tahmin edilmeye çalışılmıştır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Çalışma Sahası

Araştırmanın çalışma sahası Karadeniz ve Kerç Boğazı ile Karadeniz'e bağlı olan Azak

Denizi'dir. Karadeniz, Akdeniz'in beşte biri büyüklüğünde, en derin yeri 2206 m olan 432 000 km² yüzey alanına sahip bir denizdir (Şekil 1). Büyük bir kısmının derinliği 2000 m'nin üzerinde olan Karadeniz'de derinliği 200 m'den daha az olan alanlar toplam deniz alanının yaklaşık %25'ini oluşturur. Karadeniz, eşik derinliği 50 m olan İstanbul Boğazı yoluyla da Marmara Denizi'ne, oradan da Akdeniz'e bağlanır (Ross, 2020).



Şekil 1. Karadeniz'in derinlik haritası (Krivoguz, 2020)

Azak Denizi ise Kerç Boğazı ile Karadeniz'e bağlanan dünyanın en sığ ve en küçük denizlerinden biridir. Yaklaşık 39 000 km² yüzey alanı bulunan Azak Denizi'nde ortalama derinlik 7 m, maksimum derinlik ise 14 m'dir (Kosarev vd., 2008). Güney kısmında yer alan Kerç Boğazı'nın batısında Kerç Adası, doğusunda ise Tamam Adası yer almaktadır. Yaklaşık 45 km uzunluğunda olan Kerç Boğazı'nın en dar yeri 3-5 km genişliğindedir. Derinlik ise boğazın kuzey kısımlarında 10 m'ye, güney kısımlarında ise 20 m'ye ulaşır (Zavialov vd., 2020). BMDHS'nin 37. maddesi uyarınca, Kerç Boğazı, Azak Denizi ve Karadeniz'in MEB'lerini doğrudan birbirine bağladığı için uluslararası bir boğazdır. Azak Denizi, Kırım'ın Ukrayna'ya bağlı Özerk bir Cumhuriyet olduğu dönemde hem Ukrayna'nın hem de Rusya Federasyonu'nun karasularını ve MEB'lerini kapsar (Ustymenko ve Ustymenko, 2021). Boğazın batı tarafının kontrolü Ukrayna, doğu tarafının kontrolü ise Rusya'nın yetkisindedir.

2.2. Araştırma Yöntemi

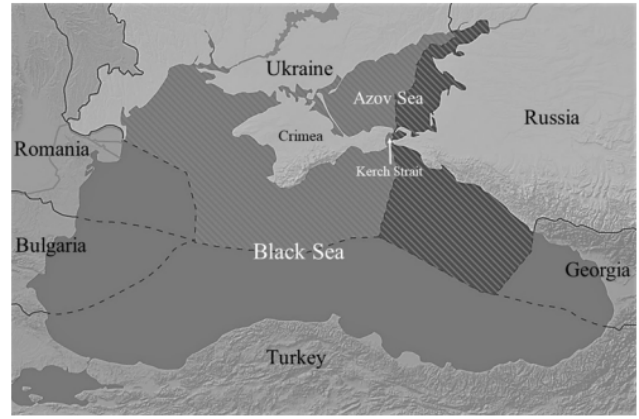
Rusya ve Ukrayna'nın, Kırım'ın 2014 yılında Rusya'ya ilhakı öncesi ve sonrası Karadeniz ve Azak Denizi'ndeki deniz yetki alanları tespit edilmiştir. Ayrıca, 24 Şubat 2022 tarihinde Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısıyla başlayan ve hâlen devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşının bu iki ülkenin deniz yetki alanlarına muhtemel etkileri tahmin edilmeye çalışılmıştır. Karadeniz'de Ukrayna'ya ait deniz yetki alanlarının fiili olarak Rusya'nın kontrolüne geçmesinin Türkiye'ye etkileri de değerlendirilmiştir. Nitel araştırma yöntemi kullanılarak doküman analizinin yapıldığı çalışmada Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi başta olmak üzere konuyla ilgili mevzuat incelenmiş, bilimsel yayınlar taranmıştır. Ercan (2015)'a göre, Kırım'ın Rusya'ya ilhakının uluslararası hukuk açısından geçerli kabul edilebilecek hiçbir meşru gerekçesi bulunmamaktadır. Ancak, bizim çalışmamızda ilhak sürecinin meşruiyetinden daha çok fiili durum üzerinde durulacaktır.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Rusya-Ukrayna Gerilimin Geçmişi

Sovyetler Birliği, Varşova Paktının sona erdiği 1 Temmuz 1991 ve Sovyetler Birliği'nin dağıldığı 25 Aralık 1991 tarihlerine kadar, Türkiye'nin egemenliğinde olan kısmı dışında kalan tüm Karadeniz'e hükmetmiştir. Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Ukrayna ve Gürcistan'ın bağımsız birer devlet olmaları nedeniyle Rusya'nın Karadeniz'e olan kıyı şeridi 421 km'ye, Azak Denizi'ne olan kıyı şeridi de yaklaşık 400 km'ye düşmüştür. Ukrayna ise

Karadeniz'in kuzeyine en fazla kıyısı olan ülke olmuştur. Karadeniz'in güneyinde yer alan Türkiye ise bu denize en fazla kıyısı olan ikinci ülkedir. Bulgaristan, Gürcistan ve Romanya'nın ise Karadeniz'e olan kıyı uzunlukları çok azdır (Tablo 1). Buna bir de Varşova Paktının sona ermesiyle birlikte Karadeniz'e kıyısı bulunan üye ülkelerden Bulgaristan ve Romanya'nın sosyalist rejimi terk etmeleri, sonrasında da NATO'ya üye olmaları ve deniz yetki alanlarındaki (Şekil 2) egemenlik haklarını kullanmaya başlamaları eklenince Rusya'nın Karadeniz'deki hakimiyeti sona ermiştir.



Şekil 2. Kırım'ın ilhakı öncesi kıyıdaş ülkelerin Karadeniz'deki MEB'leri (Åtland, 2021)

Ayrıca, Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan etmesiyle birlikte Kırım'ın Ukrayna'ya bağlı özerk bir bölge olması sonucunda, Rusya soğuk savaş dönemindeki deniz üslerinden sadece birkaçına nüfuz edebilir hale gelmiştir. Hatta, en önemli deniz üssü olan Kırım'daki donanma üssü Ukrayna'da kalmıştır (Ünalnış ve Şafak, 2019).

Tablo 1. Kıyıdaş devletlerin Karadeniz'deki kıyı uzunlukları (Boşneagu vd., 2018), MEB (Münhasır Ekonomik Bölge)'leri, Kıta sahanlıkları ve Kıyı balıkçılığı alanları (SAU, 2022)

	Ukrayna	Rusya	Türkiye	Romanya	Bulgaristan	Gürcistan
Kıyı uzunluğu (km)	2 782(1756*)	800(421*)	1 329	225	354	310
MEB (km ²)	132 414	67 351	172 484	29 756	35 132	2 2947
Kıta sahanlığı (km ²)	73 847	19 828	18 899	23 283	11 902	2 529
Kıyı balıkçılığı alanı (km ²)	59 011	18 906	18 899	10 790	11 243	2 529

*: Azak Denizi hariç

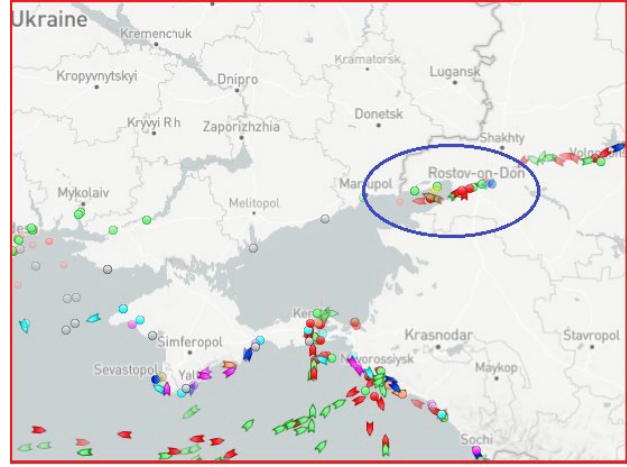
Rusya açısından hem jeostratejik hem de ekonomik açıdan önemli olan Azak Denizi ile Karadeniz arasındaki bağlantıyı sağlayan Kerç Boğazı'nda, boğazın doğu tarafının kontrolü Rusya'ya, batı tarafının kontrolü ise Ukrayna'ya bırakılmıştır. Daha da önemlisi, 1877 yılında inşa edilen ve büyük gemilerin geçişi için alternatifi olmayan Yenikalsky Kanalı (Şekil 3) da Ukrayna'nın kontrolüne bırakılan bölgede yer aldığı için bu ülke tarafından işletilmiştir. Ukrayna, bu kanaldan geçiş yapan Rusya'ya ait gemilerden kılavuzluk hizmeti adı altında önemli miktarlarda ücret almıştır. Schatz ve Koval (2018)'a göre, Kırım'ın ilhaki öncesi Kerç Boğazı'ndan yılda ortalama 8.000'den fazla Rus ve Ukrayna gemisi geçiş yapmış ve bu gemilerin geçişi için kılavuzluk hizmeti karşılığı en az 80 milyon dolar ücret ödenmiştir. Boğazın Rusya'nın kontrolünde olan doğu tarafında ise Rusya tarafından iki kanal (N-50 ve N-52) açılmışsa da bu kanalların uzunluğu ve derinliği büyük gemilerin geçişi için yeterince güvenli olmadığından (Warsaw Institute, 2022), sadece küçük gemilerin geçişine izin verilebilmiştir (Schatz ve Koval, 2018). Bu da, Rusya'yı oldukça rahatsız eden önemli bir husus olmuştur.



Şekil 3. Kerç Boğazı ve gemi trafiği (URL-1, 2022)

Kırım Yarımadası'na, doğu kıyısında bulunan Kerç Boğazı'nın katmış olduğu değer yanısıra, Rusya'dan Avrupa ülkelerine giden petrol ve doğal gaz boru hatlarının bu ada üzerinden geçmesi, coğrafik konumunun Rusya'nın Avrupa'ya açılan kapısı özelliği taşıması ve savunmasında merkezi bir role sahip olması da, bu yarımadayı Rusya için önemli kılan

hususlardan bazılarıdır (Bingöl, 2014). Rusya'nın bölgede rahatsız olduğu bir başka hususta Rusya'nın ticaretinde çok önemli bir yeri olan bazı kentlerin bulunduğu Azak Denizi-Don Nehri havzası Azak Denizi girişini (Şekil 4) Ukrayna'nın kontrol etmek istemesidir. Bu da Rusya için kabul edilmesi mümkün olmayan bir diğer mesele haline gelmiştir (Warsaw Institute, 2022).



Şekil 4. Azak Denizi-Don Nehri havzası deniz trafiği (URL-1, 2022)

Rusya ve Ukrayna arasında yaşanan gerilimde rolü olan bir başka faktörlerden biri de Ukrayna'nın 1991 yılında Azak Denizi'nde Rusya ile Ukrayna arasında bir deniz sınırının belirlenmemiş olmasıdır. Bu husus iki ülke arasında bir çekişme noktası olarak kalmıştır. Ukrayna'nın 1999 yılında Tuzla 'Adası'nı da kapsayan Kerç Boğazı'nda bir sınır çizgisi ilan etmiş olması (Schatz ve Koval, 2018) Rusya ve Ukrayna arasındaki gerilime katkı yapan bir başka faktör olmuştur.

Şekil 5'de görüldüğü gibi Kırım Yarımadası sayesinde Ukrayna hem Karadeniz hem de Azak Denizi'nde çok önemli deniz yetki alanlarına sahip olmuştur. Bunda Kırım Yarımadasının Ukrayna'ya bağlı olmasının rolü kuşkusuz çok büyüktür. Yüzey alanı çok büyük olmamasına rağmen, Kırım Yarımadası'nın MEB'si yarımadanın yüzölçümünün yaklaşık üç katıdır. Dolayısıyla Kırım'a hakimiyet askeri ve stratejik açıdan olduğu kadar Karadeniz'deki ekonomik kaynaklara erişim açısından da önem arz etmektedir (Beşoğul, 2015).



Şekil 5. Ukrayna'nın Karadeniz'deki deniz yetki alanları (Ulman vd., 2015)

Sonuç olarak, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra Kırım Yarımadası'nın kaybedilmesi ve Ukrayna'nın yukarıda özetlenmeye çalışılan bölgedeki bazı uygulamaları Rusya'yı rahatsız etmiştir. Kuşkusuz burada ifade edilenler dışında Rusya ve Ukrayna arasındaki gerilimde etkili olan birçok başka faktör de söz konusu olabilir.

3.2. Kırım'ın İlhakının Deniz Yetki Alanlarına Etkisi

Rusya, Ukrayna'nın bağımsızlığını ilan ettiği 1991 yılından Kırım'ın ilhak edildiği 2014 yılına kadar olan süreçte Kırım Yarımadasının önemini bir kez daha anlamıştır. Çünkü; Asya, Kafkaslar ve Doğu Akdeniz'deki çatışma alanlarına hâkim olmak, Hazar ve Kafkaslardan gelecek enerji akışını kontrol etmek ve kıta sahanlığında bulunan petrol ve doğalgaz rezervlerini çıkarabilmek için Kırım Yarımadası vazgeçilmez olarak görülmektedir (Öztopal, 2018). Dolayısıyla, soğuk savaş sonrasına hazırlıksız yakalanan Rusya, yaklaşık 10 yıl süren bir bocalama döneminin ardından 2000 yılı başından itibaren kaybettiği güç, prestij ve dünya politikasında daha etkin olma konumunu tekrar geri kazanabilmek için yeni bir atılım başlatmıştır (Köse, 2020). Bu anlamda atılan adımlardan biri de Kırım'ı kendisine bağlamak olmuştur. Batı karşıtı ve Rusya yanlısı olan Yanukoviç'in Ukrayna Cumhurbaşkanı olduğu dönemde ortaya çıkan gösterilerle başlayan birtakım gelişmeler sonucunda Ukrayna'ya bağlı

Kırım Özerk Cumhuriyeti, 16 Mart 2014 tarihinde bağımsızlık için referanduma giderek 17 Mart 2014 tarihinde bağımsızlığını ilan etmiştir. 18 Mart 2014 tarihinde de, Rusya ile Rusya Federasyonuna bağlanmak üzere antlaşma imzalamıştır (Ercan, 2015). Antlaşmanın Rusya Parlamentosu tarafından 21 Mart'ta onaylanmasıyla Kırım özerk Cumhuriyeti Ukrayna'dan ayrılarak Rusya'ya bağlanmıştır. Böylelikle hem Ukrayna'nın toprak bütünlüğünde hem de Kırım'ın statüsünde ciddi bir statü değişikliği yaşanmıştır (Ercan, 2015). Rusya ise, Karadeniz kıyı şeridini fiili olarak 421 km'den yaklaşık 1 200 km'ye yani üç katına çıkarmıştır (Urcosta, 2018). Ancak, uluslararası hukuk ihlal edilerek gerçekleştirildiği görüşüyle bu ilhak sürecine dünyanın pek çok ülkesi karşı çıkmıştır ve tanımamıştır.

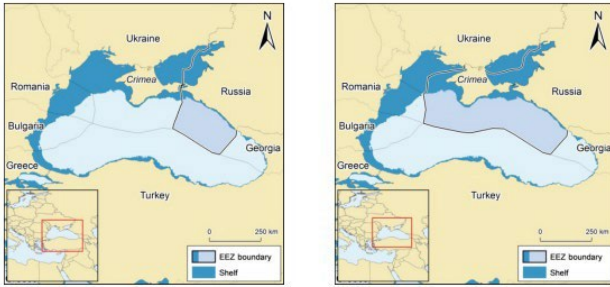
Kırım Yarımadası'nın yaklaşık olarak Karadeniz'e 600 km, Azak Denizi'ne 300 km olmak üzere toplam 900 km civarında deniz kıyısı bulunmaktadır. Kırım'ın ilhakıyla birlikte Kırım Yarımadasının tüm kıyılarının kontrolü fiilen Rusya'ya geçmiş bulunmaktadır. Ayrıca, Şekil 6'da görüldüğü gibi Kırım'ın Rusya'ya ilhakı sonucu Karadeniz'deki Ukrayna'ya ait 137 000 km²'lik MEB'nin yaklaşık 100 000 km²'si (%73) fiilen Rusya'nın kontrolüne geçmiştir (Åtland, 2021; Ustymenko, 2020).



Şekil 6. Karadeniz'e kıyısı olan ülkelerin Kırım'ın Rusya'yı ilhakı sonrası oluşan tahmini Münhasır Ekonomik Bölge sınırları (Åtland, 2021)

Uluslararası Hukuka göre kara, denize hakimdir. Uluslararası Adalet Divanı'nın ifadesine göre de "kara, bir Devletin deniz yönündeki toprak

uzantıları üzerinde kullanabileceği gücün yasal kaynağıdır” yerleşmiş bir ilkedir (Åtland, 2021). Dolayısıyla topraklarını ve kıyı şeridini koruyamayan Ukrayna'nın, Rusya'nın ilhak ettiği Kırım'dan kaynaklı Karadeniz ve Azak Denizi'ndeki deniz yetki alanları üzerindeki haklarını en azından fiili olarak koruduğu söylenemez. Dolayısıyla, Rusya'nın Karadeniz (a) ve Azak Denizi'nde (b) şekillenen kıyıların ve deniz yetki alanlarının fiili olarak Şekil 7'de görüldüğü gibi olduğu söylenebilir.



(a)

(b)

Şekil 7. Kırım Yarımadası'nın ilhakı öncesi (a) ve sonrası (b) Rusya'nın Karadeniz ve Azak Denizi'ndeki deniz yetki alanlarının sınırları (Divovic vd., 2015)

Rusya, Kırım Yarımadasının doğusundaki MEB sınırının Romanya'nın MEB sınırına dayandığını öne sürmektedir. Ukrayna ise, Uluslararası Adalet Divanı'nın yardımıyla 2009 yılında belirlenen Ukrayna-Romanya MEB sınırının hala yürürlükte olduğu iddiasındadır (Åtland, 2021). Bu ilhak sürecinin sonunda ortaya çıkan bu vb. hukuki tartışmaların bir süre daha devam edeceği anlaşılmaktadır.

Rusya, Kırım'ın ilhakıyla Karadeniz'de stratejik üstünlüğü yeniden elde etmiş, Sivastopol'daki deniz üssüne tamamen hakim olmuştur. Atmış olduğu adımlarla aynı zamanda Kırım Yarımadasının Karadeniz'deki deniz yetki alanlarını fiilen kontrolü altına almış, kıta sahanlığında tespit edilen doğal gaz yataklarına ve arama platformlarına sahip olmuş, yarımada'daki doğal gaz şirketi Çernomor Neftgaz'ı ve gaz depolama merkezlerini ele geçirmiştir (İsmayil, 2014). Bunun yanı sıra Avrupa'yı Kuzey Kafkasya'ya bağlayan güzergahı da ele geçirerek Rusya'nın Avrupa'ya

açılan kapısı konumunda ve savunmasında merkezi bir role sahip olan bölgeyi sınırlarına dahil etmiştir (Bingöl, 2014). Kerç Boğazı'nın her iki tarafının kontrolünü de ele geçiren Rusya, Ukrayna'nın kömür, çelik ve tarım ürünleri için önemli bir ihracat rotası olan Kerç Boğazı üzerinden Karadeniz ve Azak Denizi arasındaki ticari gemi trafiğine kısıtlamalar getirmeye başlamıştır (Åtland, 2022). Kısacası Kerç Boğazı, Ukrayna ve üçüncü ülke ticaret gemilerinin geçişi için ciddi sorunlar yaşanan bir boğaz noktası haline gelmiştir.

Rusya'nın Karadeniz bölgesindeki bölgesel yayılmacılığı ve deniz sınırlarının yeniden çizilmesi, sadece bir Sovyet nostaljisi değil, aynı zamanda ekonomik kazanç beklentisinin bir sonucudur. Åtland (2021)'de de ifade edildiği gibi, özellikle de petrol ve gaz, balıkçılık ve deniz ticareti sektörleri açısından atılmış önemli adımlar olarak değerlendirilebilir.

3.3. Rusya-Ukrayna Savaşının Deniz Yetki Alanlarına Etkisi

Rusya'nın, NATO'ya üye olmak isteyen Ukrayna'ya 24 Şubat 2022 tarihinde başlatmış olduğu saldırılar kısa süre içerisinde savaşa dönüşmüştür. Saldırıları daha çok Rus kökenli halkın yoğun olarak yaşadığı kıyı kentlerine yapılmıştır. Yapılan bu saldırılar sonucu Kırım Yarımadasının kuzey doğusunda yer alan Azak Denizi'ne kıyısı bulunan Mariupol, Donetsk ve Donbas bölgeleri ile Kırım Yarımadasının kuzey batısında yer alan Karadeniz'e kıyısı bulunan Kherson (Şekil 8) bölgesi Rus askerleri tarafından kontrol edilmeye başlanmıştır. Saldırıların ağırlıklı olarak yapıldığı bölgeler göz önüne alındığında, Ukrayna'nın Karadeniz ve Azak Denizi ile olan irtibatının kesilmesinin amaçlandığı anlaşılmaktadır.

Areas of Russian military control in Ukraine



Şekil 8. Nisan 2022 itibariyle Rusya'nın saldırıda bulunduğu ve Rus askerleri tarafından kontrol edilen bölgeler (BBC News, 2022)

Mevcut durum korunarak savaşın sonuçlanması halinde, Rus askerlerinin kontrolündeki Ukrayna kıyılarının Karadeniz ve Azak Denizi'ndeki deniz yetki alanları da Rusya'nın kontrolüne geçmiş olacaktır.

4. SONUÇLAR

Sonuç olarak;

- Rusya'nın Kırım'ı ilhak etmesi sonucu Karadeniz'deki Ukrayna'ya ait MEB'nin yaklaşık $\frac{3}{4}$ 'ü fiili olarak Rusya'nın kontrolüne geçmiştir. Böylelikle Rusya hem Karadeniz'deki deniz gücünü artırma imkanına kavuşmuş hem de doğal kaynaklar sahasını artırmıştır.
- Ukrayna, sadece stratejik öneme sahip toprak kaybetmemiş, kaybettiği toprakların doğal hakkı olan deniz yetki alanlarını da kaybetmiştir.
- Rusya'nın MEB sınırı Romanya'nın MEB sınırına dayanmıştır. Türkiye-Ukrayna MEB sınırının tamamı fiilin Türkiye-Rusya MEB sınırına dönüşmüştür.
- Ukrayna tarafından işletilen Karadeniz-Azak Denizi arasında büyük ticari gemiler için tek geçiş yolu olan Kerç Boğazı'ndaki Yenikalsky Kanalı'nın kontrolü Rusya'ya geçmiştir. Bu da Ukrayna'nın hem gelir kaybına hem de deniz yoluyla ticarete

sorunlar yaşamasına neden olmuştur.

- Haziran 2022 itibariyle yaklaşık 6 aydır devam etmekte olan Rusya-Ukrayna savaşının sonunda, Rusya'nın Karadeniz ve Azak Denizi'ndeki deniz yetki alanlarını daha da artırması, Ukrayna'nın ise her iki denize olan kıyılarını ve dolayısıyla deniz yetki alanlarını kaybetmesi kuvvetli olasılık olarak görülmektedir.

ESER SAHİPLİĞİ KATKI BEYANI

İsmet BALIK: Yazım-Orijinal Taslak, Yazım-Gözden Geçirme ve düzenleme.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazar bu makalenin gerçek, olası veya algılanan çıkar çatışmasına sahip olmadığını beyan etmektedirler.

ETİK KURUL İZİNİ

Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

FONLAMA DESTEĞİ

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde enstitülerden veya kurumlardan finansal destek alınmamıştır.

ORCID Numaraları

İsmet BALIK:

 <https://orcid.org/0000-0003-2168-8572>

KAYNAKLAR

Åtland, K., (2021). Redrawing borders, reshaping orders: Russia's quest for dominance in the Black Sea region. *European Security* 30(2): 305-324. doi: 10.1080/09662839.2021.1872546.

Åtland, K., (2022). Russia's maritime expansionism in the Black Sea region. Norwegian Defence Research Establishment (FFI), Norway.

BBC News, (2022). Ukraine war in maps: Tracking the Russian invasion. Erişim tarihi: 12.05.2022, <https://www.bbc.com/news/world-europe-60506682> adresinden alınmıştır.

- Beşoğlu, Ç., (2015).** Kırım'ın İlhakının Karadeniz Jeopolitiğine Olan Etkileri. Erişim tarihi: 17.05.2022 https://www.academia.edu/19854872/K%C4%B1r%C4%B1m%C4%B1n_%C4%B0lhak%C4%B1n%C4%B1n_Karadeniz_Jeopoliti%C4%9Fine_Olan_Etkileri adresinden alınmıştır.
- Bingöl, O., (2014).** Ukrayna Krizinin Ulusal, Bölgesel-Küresel Bağlamı ve Gelecek Öngörülleri. *Karadeniz Araştırmaları* 41: 15-38.
- Boşneagu, R., Nedelcu, A.T., Scurtu, I.C., (2018).** Black Sea – the geopolitical, economic, social and military importance. *Journal of Physics* 1122: 1-15. doi:10.1088/1742-6596/1122/1/012006.
- Demir, İ., (2020).** Türk Deniz Yetki Alanlarının Belirlenmesinin Hukuki Dayanakları ve İç Hukuk Üzerine Bazı Düşünceler. *Adalet Dergisi* 65: 27-50.
- Divovich, E., Jovanović, B., Zylich, K., Harper, S., Zeller, D., Pauly, D., (2015).** *Caviar and politics: A reconstruction of Russia's marine fisheries in the Black Sea and sea of Azov from 1950 to 2010.* Working Paper, 2015-84, Fisheries Centre, The University of British Columbia, Vancouver, Canada.
- Ercan, M., (2015).** Uluslararası hukuk normları bağlamında Kırım meselesi: Self determinasyon mu? İlhak mı?. *The Journal of Academic Social Science Studies* 36: 95-103.
- İsmayil, T., (2014).** Ruslar Kırım'da Neleri Ele Geçirdi?. *EkoAvrasya* 27(3): 50-51.
- Kosarev, A.N., Kostianoy, A.G., Shiganova, T.A., (2008).** The Sea of Azov. In: "The Black Sea Environment". (Editors: A.G. Kostianoy, A.N. Kosarev). The Handbook of Environmental Chemistry book series (HEC5, volume 5Q), pp. 63-89, Berlin.
- Köse, İ., (2020).** Soğuk savaş sonrası dönem Karadeniz'de güç mücadelesi. *Karadeniz İncelemeleri Dergisi* 29: 203-226. doi:10.18220/kid.81755.
- Krivoguz, D., (2020).** Methodology of physiography zoning using machine learning: A case study of the Black Sea. *Russian Journal of Earth Sciences* 20(ES1003): 1-10. doi:10.2205/2020ES000707
- Özman, A. (1984).** *Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi.* 50 s., İstanbul Deniz Ticaret Odası Yayınları, İstanbul.
- Öztopal, M.K., (2018).** Önde Gelen Uluslararası Örgütlerin Kırım'ın Yasadışı İlhakına Tepkileri. *Uluslararası Suçlar ve Tarih* 19: 105-135.
- Ross, D.A., (2020).** The Black Sea and the Sea of Azov. In: "The Ocean Basins and Margins, Ed." (Editörler: A.E.M Nairn, W.H. Kanen, F.G. Stehli), 4A, s. 445–481, Springer, Boston, MA. doi: 10.1007/978-1-4684-3036-3_11, 197
- Schatz, V.J., Koval, D., (2018).** Ukraine v. Russia: Passage through Kerch Strait and the Sea of Azov (Part I). *Völkerrechtsblog*, 10 January 2018. doi: 10.17176/20180110-131019.
- Sea Around Us (SAU), (2022).** Erişim tarihi: 15.05.2022, <https://www.seaaroundus.org> adresinden alınmıştır.
- Ulman, A., Shlyakhov, V., Jatsenko, S., Pauly, D., (2015).** Reconstruction of the Ukraine's marine fisheries catches, 1950-2010. *J. Black Sea/Mediterranean Environment* 21(2): 103-124.
- Urcosta, R.B., (2018).** *Russia's strategic considerations on the Sea of Azov.* Warsaw Institute Special Report. 12 March. <https://warsawinstitute.org/russias-strategic-considerations-sea-azov/> adresinden alınmıştır.
- URL-1, Marine Traffic, (2022).** Erişim tarihi: 12.05.2022 <https://www.marinetraffic.com/en/ais/home/centerx:39.2/centery:47.1/zoom:7> adresinden alınmıştır.
- Ustymenko, B., Ustymenko, T., (2021).** Maritime Security of Ukraine. A Reference Work. (9) The Delimitation of the Sea of Azov and the Kerch Strait, Black Sea News, Erişim tarihi: 1.04.2022, <https://www.blackseanews.net/en/read/183632> adresinden alınmıştır.
- Ustymenko, B., (2020).** Black Sea Security: 5 Ukrainian legal steps. Black Sea News, Erişim tarihi: 1.04.2022, <https://www.blackseanews.net/en/read/164596> adresinden alınmıştır.
- Ünalmiş, A.N., Şafak, O., (2019).** Karadeniz'de Rusya-ABD Rekabeti ve Ukrayna Krizi. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi* 5: 1-10. doi: 10.31765/karen.584055.
- Warsaw Institute, (2022).** Erişim tarihi: 15.06.2022, <https://warsawinstitute.org/russias-strategic-considerations-sea-azov/> adresinden alınmıştır.
- Zavialov, I., Osadchiev, A., Sedakov, R., Barnier, B., Molines, J.M., Belokopytov, V., (2020).** Water exchange between the Sea of Azov and the Black Sea through the Kerch Strait. *Ocean Sci.* 16: 15-30. doi: 10.5194/os-16-15-2020, 2020.